

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Deres ref.:
16/7600

Vår ref.:
2016/3229-9/FD V 3/MBY

Dato:
06.06.2017

Høring – NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov

Det vises til høring i anledning NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.

Forsvarsdepartementet (FD) vil innledningsvis bemerke at den struktur som nå foreslås fremstår som vesentlig mer brukervennlig enn dagens straffeprosesslov.

Våre primære merknader er til NOUens kapittel 23/lovens kapittel 42 om militære straffesaker.

1. Generelt

FD registrerer at utredningens kapittel 23 ser ut til å basere seg på et meget snevert kildegrunnlag. Tidligere generaladvokat, Arne Willy Dahl, ser ut til å være primærkilden for fremstillingen av både dagens ordning og utfordringer. FD vil påpeke at selv om nåværende og tidligere generaladvokat besitter betydelig kunnskap om Forsvaret, gjennom sitt arbeid med militære straffesaker og disiplinærsaker, er Generaladvokatembetet ikke en del av Forsvaret, men en del av påtalemyndigheten. Hvis utvalget ikke har innhentet informasjon fra forsvarssektoren som grunnlag for sine vurderinger, mener vi utvalgets vurderinger bygger på et mangelfullt faktagrunnlag. Vi mener at forsvarssektorens syn på militære straffesaker med fordel kunne vært innhentet og gjengitt i utredningen.

Forsvarets virksomhet er, som det sies i innledning til kapittel 23, spesiell ved at de militært tilsatte i siste instans skal kunne ta liv og selv bli drept. Dette er en del av den trening som skjer i fredstid. Likevel blir det noe unøyaktig å si at «Ofte er det tale om å ta liv eller risikere sitt eget». Vi antar at utredningen her sikter til deltakelse i væpnede konflikter, og da særlig internasjonale operasjoner. Deltakelse i internasjonale operasjoner utgjør en sentral del, men likevel liten del av Forsvarets virksomhet.

Militært tilsatte tilsettes i grad og forsvarsgren, og beordres til stillinger ut fra Forsvarets behov. Militært tilsatte er videre underlagt et kommando-, ordre-, og lydighetssystem som

Postadresse:
Postboks 8126 Dep.
0032 Oslo

Kontoradresse:
Glacisgata 1
Oslo

Telefon:
23 09 80 00

Saksbehandler:
seniorrådgiver Magnus Bydal
Seksjon for felles juridiske tjenester

E-postadresse:
postmottak@fd.dep.no

Webside:
www.regjeringen.no/fd

Org.nr.:
972 417 823

skiller seg fra andre arbeidsgrupper. Samtidig er militært tilsatte omfattet av de samme lover og regler som enhver annen tilsatt i staten.

2. Til utredningens pkt. 23.5.1

FD er enig i at vurderingen av om straffeprosessloven bør inneholde en egen militær rettergangsordning, beror på en avveining av de generelle krav til prosessen og de særlige hensyn som gjør seg gjeldende for behandling av militære straffesaker. Vi støtter derfor konklusjonen til utvalget om at «hovedregelen, som i dag bør være at lovens alminnelige bestemmelser kommer til anvendelse i alle tilfeller der det ikke er særskilt behov for å gjøre unntak».

3. Til utredningens pkt. 23.5.2, 23.5.3 og 23.5.4

Vi antar at forslaget om ikke å videreføre skillet mellom krigs- og fredstidshandlinger må sees i sammenheng med utvidelsen av det saklige virkeområdet som foreslås i pkt. 23.5.3, jf pkt. 23.5.4.

I pkt. 23.5.3 uttaler utvalget følgende:

«For det andre går utvalget inn for at flere overtredelser av annen lovgivning enn den militære straffelov skal inngå i definisjonen av militære straffesaker. Mange saker er nær tilknyttet Forsvaret og krever så vidt spesiell kunnskap at det er rimelig å behandle dem etter det særskilte regelverket. Ofte har straffesakene både militære og sivile sider, og ikke sjelden vet en ikke før etter at etterforskningen har kommet i gang, om saken tilhører den ene eller andre kategori».

Vi savner en konkretisering og eksemplifisering av hva slags saker som krever den spesielle kompetansen det vises til, herunder om man har noen erfaringer og empiri å vise til.

Vi er usikre på hvordan § 42-1 (2) b) skal forstås. Slik ordlyden er utformet er det utfordrende å forstå om vilkårene er alternative, kumulative eller begge deler.

Definisjonen av «militærperson» i forslaget § 42-2 er ikke i samsvar med Forsvarsloven § 3. Den definerer militært tilsatte som «offiserer, befal, grenaderer og konstabler som har inngått kontrakt om tilsetting i Forsvaret». Hvem som er vernepliktige fremkommer i lovens § 6 og tjenesteplikten i § 17. Vi anbefaler at dette tas med i det videre arbeidet.

Begrepet «vernepliktige» brukes for å avgrense personkretsen. Denne persongruppen er omfattende all den tid verneplikten gjelder frem til man fyller 44 år, jf forsvarsloven § 6. For offiserer gjelder den til man fyller 55 år. Slik vi oppfatter forslaget til § 42-2 jf § 42-1 vil dette innebære at sivile, som er vernepliktige, dog ikke tjenestegjørende, som begår en straffbar handling på Akershus festning (som er militært område), skal etterforskes av den militære påtalemyndigheten og militærpolitiet. Vi kan ikke se at det i utredningen er argumenter for hvorfor at en slik svak tilknytning til Forsvaret skal medføre at forholdet ikke behandles innenfor det ordinære sivile systemet og etterforskes av sivil politi. For det tilfellet at man kun

tenker på de situasjoner hvor den vernepliktige er inne til tjeneste må dette komme tydeligere frem, jf militær straffelov § 5.

Når det gjelder alternativet «gjør tjeneste for de væpnede styrker» gir ordlyden lite forutberegnelighet for den gruppen som synes å være omfattet i lys av det som fremkommer i merknaden til § 42-2 (utredningen side 667). I og med at det uttales at det ikke kreves noen formell tilknytning mener vi det kan stilles spørsmål ved om forbindelsen til Forsvaret/militære er for svak til å kunne forsvare en særordning. Vi mener dette må utredes og vurderes bedre, inkludert forholdet til folkeretten.

Når det gjelder begrepet «væpnede styrker» kan det bemerkes at det er noe utfordrende å forstå hvorvidt dette kun omfatter etaten Forsvaret eller også etatene Forsvarsmateriell, Forsvarsbygg, Forsvarets forskningsinstitutt og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, som alle er etater underlagt FD. Selv om militært tilsatte tjenestegjør i andre etater enn Forsvaret, vil de fortsatt beholde tilsettingsforholdet til Forsvaret. Tjenestegjøring i andre etater følger av det beordringssystemet som gjelder for militært tilsatte. Sivilt tilsatte vil normalt tilsettes i den enkelte etat og kan ikke beordres til tjenestegjøring i de andre. Vi kan ikke se at dette er vurdert i forbindelse med utvalgets utredning. Er det eksempelvis slik at sivilt tilsatte i FD skal være omfattet av utvalgets forslag bør dette uttrykkes vesentlig klarere og underlegges en grundigere vurdering.

FD mener at utredningen med fordel kunne sett hen til nyere relevant lovgivning for forsvarssektoren som den tidligere nevnte forsvarsloven. Dette for i størst mulig grad å sikre sammenheng og harmoni i regelverket som er relevant for militært tilsatte. Vi kan heller ikke se at forhold opp mot den militære straffelov er vurdert. Dette mener vi er problematisk da det nettopp er den militære straffeloven som har særbestemmelser som gjelder for militært tilsatte og er de bestemmelsene som vel har foranlediget at det også i sin tid var behov for et eget system for militære saker og en militær påtalemyndighet. Det blir derfor vanskelig å kommentere forslag som innebærer en utvidelse av definisjonen på militære straffesaker.

Generelt er det vårt syn at utvalget ikke i tilstrekkelig grad har vurdert konsekvensene av forslagene til § 42-1 og § 42-2. Bestemmelsene kan i sin nåværende form gi inntrykk av at ethvert brudd på borgerlig straffelov, selv om det skjer på fritiden, forfølges innenfor den militære strafferettspleien. For å sikre forutberegnelighet og klarhet i hva lovgiver ønsker bør bestemmelsene utformes mer presist. Vi mener at det er behov for ytterligere utredninger før det konkluderes.

4. Til utredningens pkt. 23.5.5

FD er av den oppfatning at det er viktig at den påtalemyndighet som behandler militære straffesaker også har kunnskap om militæret/Forsvaret. Samtidig er det ikke noe unikt at både domstol og påtalemyndighet må sette seg inn i og behandle saker innenfor ulike rettslige felt. Behovet for særkompetanse om militære forhold kan ivaretas ved at det ved en eventuell fusjon/integrering av Generaladvokatembetet med NAST/KRIPOS er gode muligheter for å holde seg oppdatert om militære forhold/Forsvaret på lik linje med de som arbeider med datakriminalitet, overgrepssaker, miljøkriminalitet, økonomisk kriminalitet eller

andre spesialiserte felt. Flere av disse antas å ha tilsvarende behov for internasjonal kontakt og høste internasjonale erfaringer, samt generelt vedlikeholde sin kompetanse. Dette dreier seg om tilrettelegging fra arbeidsgiver for å besørge at de tilsatte har den kompetanse som er nødvendig. Behovet for prosesserfaring – det å iredteføre saker – vil etter vårt syn lettere bli tilrettelagt ved en fusjon/integrering. En samlokalisering i et større miljø vil også gjerne være kompetansebyggende.

Utvalget viser videre til at kontakten med det internasjonale fagmiljøet trolig vil svekkes om den militære påtalemyndighet legges ned. FD kan ikke se at det er hold i denne påstanden. Tyngdepunktet for militærjuridiske spørsmål i Norge i dag ligger, foruten i FDs seksjon for internasjonal og operasjonell rett og etterretning, ved Forsvarets høyskole (FHS). FHS har allerede i dag et tett samarbeid med blant annet den norske avdelingen av International Society for Military Law and the Law of War, og vil være en naturlig aktør i den videre drift.

FD vil videre påpeke at tittelen Generaladvokat/embetet bør erstattes eksempelvis med statusen som statsadvokat med ansvar for militære saker. På det vis understrekes tilknytningen til den sivile påtalemyndigheten og at påtalemyndigheten er uavhengig, samtidig som det viser at vedkommende har særskilt kompetanse og ansvar innenfor det som berører militære forhold. Tilsvarende bør man unngå å omtale jurister i påtalemyndigheten som «militærjurister» mv., da slike begreper bør forbeholdes juristene i militæret/Forsvaret for å unngå forvirring.

5. Til utredningens pkt. 23.5.6

FD støtter forslaget i § 42-4 for å sikre den nødvendige grad av uavhengighet i etterforskning av militære straffesaker. For oss er det imidlertid noe uklart hvordan utvalget ser dette praktisk gjennomført. FD vil bemerke at EMK ikke bare oppstiller et krav til uavhengighet, men et krav til effektiv – herunder uavhengig – etterforskning. Det er ikke snakk om et krav til absolutt uavhengighet, men tilstrekkelig uavhengighet, både institusjonelt/hierarkisk og praktisk.¹ For å oppfylle EMKs krav til, ikke bare uavhengig, men effektiv etterforskning, mener FD at etterforskningskapasiteten/militærpolitiet skal være underlagt påtalemyndigheten i etterforskning av militære straffesaker, men at personellet skal være tilsatt og for øvrig tilhøre Forsvaret. Til orientering er FD allerede i gang med å se på hvordan kravene til uavhengighet i etterforskningen kan gjennomføres.

For det tilfellet at det skjer en utvidelse av virkeområdet, særlig i de tilfeller hvor tilknytningen til Forsvaret er svak, jf pkt. 3, kan det stilles spørsmål om hvordan involverte vil stille seg til at militærpolitiet etterforsker slike saker. Eksempelvis ved alvorlige seksual- og voldslovbrudd.

Den betydelige utvidelsen som foreslås vil også ha betydning for militærpolitiet og innebære at etterforskerne vil få etterforskningskompetanse i flere saker enn etter dagens lov. Hverken økonomiske eller administrative sider ved det er vurdert i utredningen. Dette må eventuelt utredes i det videre arbeidet med forslagene.

¹ Jf. *Tunc and Tunc v. Turkey* (2015) § 223, som refererer til *Ramsahai ant Others* §§343-344.

6. Til utredningens pkt. 23.5.7 og 23.5.8

FD er enig i utgangspunktet om at militære straffesaker skal behandles ved de alminnelige domstolene. Vi ser at det kan være et behov for å sentralisere behandlingen av de militære straffesaker og ha mulighet til å utpeke militære meddommere. Begrunnelsen er primært spesialistkompetanse om Forsvaret. Behovet for spesialistkompetanse er imidlertid avhengig av den nærmere avgrensingen av militære straffesaker.

Når det gjelder det å sette rett i utlandet har vi, basert på erfaring, vanskeligheter med å se i hvilke saker det skulle være aktuelt eller ønskelig. Vi har imidlertid ingen motforestillinger til at det åpnes for en slik mulighet.

Avslutningsvis kan det opplyses om at FD naturlig nok står til disposisjon for å diskutere våre innspill i det videre arbeidet med utarbeidelsen av ny straffeprosesslov.

Med hilsen

Severin Vikanes (e.f.)
avdelingsdirektør

Magnus Bydal
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og signert, og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til:
Seksjon for internasjonal og operasjonell rett og etterretning